

EL MONDIALISM, LÈ STAT, COL CH'A VENDIA 'D CAMISE

... E 'L PIEMONTEIS

Atension: antramentre ch'i scrivo, mé articol "Balene e piemontèis" a l'é ancor nen surti. Gnanca vòste proteste a son ancor nen surtie, as capiss. Ma mi i son tant anteligen ch'i leso fin-a ant l'avni e an vòste teste e i peuss rësponde a vòste critiche anans ch'i je fase vojàutri. Pensé mach!

Prima domanda: coma - quaidun a dirà - it ses nen contra 'l mondialism, ch'a massa le identità?

Rëspòsta: nò, i son nen contra 'l mondialism. Se "mondialism" a veul dì che 'l mèrcà a l'é mondial e liber, i son bele content. I son sì ch'i scrivo 'nsima a n'ordinator (computer) american montà an Irlanda. Èl "mouse" (ch'a sarìa 'n "rat" an piemontèis, ma për contra a l'é un tòch dël computer) a l'han falò an Cin-a. Pensé se a-i fussa nen el mondialism e i l'aveissa dovù caté un computer fàit da j'Italian! Anvece nò: j'Italian a son bon a fé le pizze e a vendò pizze, ij Cinèis a son bon a fé ij rat (ant el sens ëd "mouse") e a vendò rat. Se it ses nen bon a fé gnente it vade a rabel. Ma ij Piemontèis a son bon a fé tante bele còse e a deuvo avej gnun-a por dël mondialism.

Se për contra mondialism a veul dì ch'a-i son pì nen le colture, le diferense 'd lenga, 'd religion, d'idéje, i son contrari al mondialism, as capiss. Ma chi a l'è ch'a massa le colture, le lenghe, le identità? Da-

spèrtut, che mi i sapia, a son jè stat. Lè stat a contròla le scòle, la polissia e ij tribunaj (j'arzultà i-j' conossoma bin an Italia). Ma s'a fussa mach lòn a sarìa ancor gnente. Quaidun a l'ha calcolà che mach ant ès secol che, se Dé a veul, a l'é squasi finì, jè stat a l'han massà 190 milion ëd person-e (dont "mach" 40 milion a j'ero soldà). Tant përchè i lo sàpie, a l'han ëdcò contà che al temp ëd Nosgnor an tut el mond i j'ero 150 milion an tut.

I seve mai ciamave përchè ant jè stat pì cit as viv mej e as fan meno guere? A sarà nen perchè jè stat cit a peulo nen fé tut el mal ch'a fan coj pì gròss? Iv lo an-magine se Stalin a l'aveissa fàit ël ditador ëd la Republica 'd San Marin? Con tuta la bon-a volontà, antè ch'a-j fasia soe deportassion? E se Hitler a l'aveissa fàit ël Ters Reich ant ël Prinsipà 'd Mònaco? J'Ebreo a podio sté tuti ant un camp ëd consentrament nen pì gròss ëd mia cort.

Sconda domanda: ma lè stat queicòs ëd bon a lo farà ëdcò, e peui a-i son ëd còse che mach lè stat a peul fé, nò?

Rëspòsta: i sai nen se i seve tan content ëd coma ch'a marcio j'ospidaj e le scòle; mi nen vaire. I sai nen s'iv sente protegiù da la polissia e dai tribunaj. Mi nen vaire. Tuti ij mèis Patrissia Chiesa a n'è scriv soe "Notissie dël brusacheur". An dis, për esempi,

che jè spaciador a son al Valentin (publich), ai Murass (publich) o an piassa Vitòrio (publica). Mai che jè spaciador a ven-o a vòsta cà o an cola ëd Patrizia Chiesa. Përchè?

Ma i podoma pa vende piassa Vitòrio o 'l Valentin!! E perchè nò? I son sigur che se 'l Valentin a fussa dij Giaponèis jè spaciador a-i sarìo pì nen. Sì, dise voi, ma peui ij Giaponèis an farìo paghé për intré al Valentin. Mi i acètria 'dcò 'd paghé 'n pòch, se 'l Valentin a fussa un parch com'as deuv, e nen na mnisera. Ma forse ij Giaponèis a sarìo ancor pì furb: a farìo nen paghé e peui a farìo tanta publisità andrinta 'l Valentin; ti it la varde, it cate o it cate nen, e tuti a son content (as capiss che se 'l Valentin a fussa nen dij giaponèis ma 'd associassion privà d'abitant dël quartè mi i sarìa ancor pì content - ma sempre mej ij Giaponèis che la Fiat!).

Sì, a dirà quaidun, ma s'i pensoma a la tùa dël piemontèis, a peul fela mach lè stat, pa ij privà! Forse. Ma forse i podrìo fé chërse nòsta lenga "dal bass", nen da l'aut. I podrìo fela chërse an fasant chërse 'l VALOR dël piemontèis.

I podrìo pensé a la situassion lenghistica coma a 'n mèrcà: tute le lenghe a l'han 'n valor, pì aut o pì bass. Nòst problema a l'é che nòsta lenga - el piemontèis - a 'n n'ha pòch (bele gnente), as vend nen. Nòst problema a l'é

nen diferent da col d'un pòvr òm ch'a fa 'd bele camise, ma ch'a 'riess nen a vendjè perchè tuti a cato cole ch'a vèddo a la television a còl d'un tant grass e antipatic (ëd Roma, gnun arferiment, im arcomando) ch'a dis: "S'a van bin a mi a van bin a tuti". Sò problema (dël pòvr òm, nen dël crinass ëd Roma), a dì la vrità, a l'é ancor pì dificil; a l'é nen mach question che col crinass antipatic a l'é a la television, e chiel nò; el crinass a lo sbèrfia ëdcò: "Tue camise a fan sgiaj, a son nen moderne, as costume pì nen! Vergògn-te!". A-j piarsia, a nòst pòvr òm, andé a patlé 'l crinass, ma a peul nen, e peui el pòvr òm a l'é piemontèis, a farìa mai na còsa parìa (cò ch'a dirìa la gent?). A preuva a parlèje a la gent, a dije: "Varda sì che bele camise, che color, che stòfa! E a costo fin-a meno dj'altre (el crinass a deuv mangé ëdcò chiel)". Gnente a feje - a scoto mach la television. Cò ch'a fa? A preuva a calé el pressi, a-j regala fin-a, soe camise. Ancor pes! La gent a dis: "S'a-j argalo a veul dì ch'a valo pòch". A l'è sagrinà, nòst pòvr òm - s'a va anans parèj a sara. Peui a-j ven n'idéja: e s'a pijeissa un pòch ëd bele fije e 'd bej fieuj e a-j mandeissa an gir tuti soagnà con soe camise?(a fa 'dcò 'd camise da fomna, pa coma 'l crinass!). La gent a varda le fije (o ij fieuj, a

sèconda dij gust) e a dis: "Bé, pròpi schèffi a fan nen". E a 'ncamin-a a caté. Èl crinass a s'anrabia e a fa fé na lege: tuti a deuvo porté soe camise (cole ch'a vend chiel, nen pròpi le soe - che sgiaj!) - dzortut a scòla, an sël travaj e a la duminica.

Èl pòvr òm a l'é torna al pian dij babi. Ma a sta mira sì a s'anrabia 'dcò chiel: "Pitòst che caté dal crinass im masso!". E a fa na ròba, ma na ròba ... a ciama torna fije e fieuj e a-j manda an gir PATANÙ! Nè scandol! Tuti a parlo mach pì ëd camise, dle camise dël crinass, dle camise dël pòvr òm, dzortut dle fije senza camisa ... A la television a diso ch'a vanta fé na lege contra ij provocador, e a fan tante anterviste e tuti, ma pròpi tuti, a-j dan contra al pòvr òm ...

Ma as descheuvr che a-i son tante teste: a sauta fòra che a-i son, as capiss, coj ch'a seguito a caté dal crinass perchè a son grass peuj ëd chiel e a l'han dabzogn ëd camise larghe; ma a-i son ëdcò coj ch'a catavo dal crimass perchè a savìo gnanca ch'a-i na fusso dj'altre; a preuvo le camise (la prima vira da stèrmà) e ... a son pròpi bon-e! A-i son ëdcò coj ch'a nufio l'aria e a diso: "Adess a vniran a la mòda le camise dël pòvr òm" ... e giù a caté (an costa rassa a-i son tanti giornalista e anteletuaj, ma peui a fan n'andagin e a diso che a l'è mach un

cas). Bin ... a va a finì che, un pòch perchè a fan tuti parèj, un pòch perchè a conven-o, un pòch perchè el crinass a 'ncamin-a a stoffie e un pòch perchè a l'é ròba bon-a, el pòvr òm a vend da s-ciope.

La stòria a sarìa finìa sì, e 'l paragon con le lenghe i lo descheuvre vojàutri. Se për contra i veule savèj coma a va a finì ...

... el pòvr òm a travaja neut e di, tuti ij di; el doctor a-j dis: "Pijte varda", ma chiel a travaja, a travaja, e pì a fa camise pì a-j na ciamo ... n'infern. A vagna tanti sòld e tuti a lo riverisso; un bel di el crinass a lo ciama a la television! Pa mach chiel: a-i é 'dcò un-a ch'a parla con j'angej, un ch'a l'ha scrivù un liber an sla mafia, n'autr ch'a fa colesion ëd mudande e quat monie ch'a son-o e a balo la corenta (el crinass a spiega ch'a l'é 'n bal ocitan). Tuti a s'ambrasso, a rijo e a pioro - ma an mosto 'dcò còse tant seriose e an-portante (el crinass a dis sempe ch'i soma pròpi 'n bel pais).

A la fin el pòvr òm a cata n'alògg a Montecarlo (pa gnente d'è special) e a va a sté lì, a varda el mar tut el di e a sa pì nen còsa fé.

La fabrica 'd camise a-j' la lassa a n'anvod ëd Moncuch (col ch'a sta pròpi daré dla cesa, dzora dël tabachin). L'anvod as mangia tut an ses meis.

A l'arvancia, Piemontèis.

Mauro Tòsco

AL MONTEROSA J'ULTIME RIJADE DÈL

TUTDARIJE

Coma da programa, la compania organisatris dla rassègna dël teatro còmich piemontèis "Tutdarije", la Carla S, a l'é pijasse l'angagg ëd saré la manifestassion an portant an sena la comedia "Èl re dël petròlio" ëd Belmondo.

N'angagg nen da pòch s'i considere che monté an sël palch senich për ultim a veul dì aceté 'l confront con tute le companie ch'a-i son montaje prima e, cost'ann, tute le companie ch'a l'han recità al Mònteròsa a son dimostrasse bin bin an piòta. Contut gnanca stavira la "Carla S" a l'ha tradì le spetative dij sò sostenidor.

Costa compania a l'ha coma carateristica prinsipal l'omogenità, a 'n livel

d'interpretassion motobin aut, ëd tuti j'ator ch'a la compon-o e, an pì, an sò interior, a gòd ëd na genita, sincera e creusa colaborsassion ëd tuti.

A peul ancipitè, chèich vira, che n'ator a sia nen, caraterialment, a sò asi ant la part ch'a dev recité e, bele an antepretand al mej el pèrsonagi, cost a peul arzulté 'n pòch ësforsà. Nè spetador atent e sensibil, cost "ësfors" a lo percepiss. A l'é ancipità chèich vira (pòche) ant jè spetacoj vèddù, e a podrà ancipitè d'altre vire, ma nen an costa. An costa a l'é stait tut perfet.

Belmondo a l'é 'l nòm da scrittor ëd Casaleggio e soe

comedia a son tajà e cusie a mzura 'd Casaleggio.

A compòrto pertant un "protagonista" e tante "spale" butà lì, dzortut, për feje fé bela figura al protagonista; e cost a l'é 'l difet dj'euve 'd Belmondo.

Ma na comedia a l'é nen el "Vangeli" e la Carla S,

anans ëd portela an sena, a l'ha fàit n'operassion an-portanta: taja da sì, slonga da là, rangia na batùta, gav-ne n'altre, a la finitiva la comedia a l'é arzultà motobin pì omogenia e pì amusanta, convnù ch'a l'ha daje a tuti j'ator la possibilità d'esprime sò mej.

E j'ator a l'han esprimulo an pien.

A l'é inutil arcordé la vajantisa d'Anin Ferrero, la "vis còmica" 'd Gioannin Marièta, la dlicadèssa 'd Luana Mòiso o la fòrsa d'antepretassion d'Ivana Monfrin.

Tuti a l'han recità a sò massim.

Doe paròle an pì a merito March Moretti, ch'a l'ha fane vèdde 'l pì giust "re dël petròlio" ch'i l'abia vèddù fin-a a 'ncheuj (professionista compèris) e Massim Marietta ch'a l'ha piturà na figura dël frel botegari neuva e bela.

Pì nen el campagnin bonomass e

brajasson che tuti a pijo an mes, ma 'n dignitos comersiant ch'a preferiss l'"esse" a lè "smijé" e che, a la finitiva, as dimostrerà 'l pontel pì giust për l'avni 'd soa famija.

Massim Marietta a l'é an sël palch senich da la prima sena a l'ultima e, an tut ès temp, a sbalia nen na batùta, nen n'espression, nen un gest o n'intrada. N'antepretassion ecesional, cherdime pura. Grassie donca a la Carla S për la rassègna ch'a l'ha soagnà e për costa maravijosa antepretassion ch'a l'ha vremen amusane 'd cheur.

E già fin da adess i 'ncaminoma a susté la rassègna ch'a vnirà.

Patrizia Chiesa

